

Prof. Wolfgang Benz

Recenzija Christoph Dieckmann darbui “Karo belaisvių žudynės”

Vokiečių areštuotų sovietinių karo belaisvių likimas istoriškai imtas nagrinėti labai vėlai, o į Lietuvos teritoriją visiškai nebuvo kreiptas dėmesys. Priežastis čia, žinoma, yra bloga šaltinių padėtis; iki tam tikro lygio originalių dokumentų ar panašios medžiagos stoka yra kompensuojama policijos ir teismų surinkta medžiaga ir Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamųjų bylų teismų išvadomis. Ši medžiaga yra Liudvigsburgo Federalinių žemių teisingumo administracijų centro (*nacionalsocialistų nusikaltimams tirti - vert. past.*) dispozicijoje. Šie šaltiniai ir sudaro Christopho Dieckmanno studijos apie sovietinių karo belaisvių Lietuvoje žudymą pagrindą.

Po įvadinio vokiečių politikos ketinimų ir struktūrų sovietinių karo belaisvių atžvilgiu pristatymo, kurie pirmiausia buvo vedami rasistinių (naikinimas nualinant ir sušaudant), po to darbo politikos (priverstiniai darbai) ir maitinimo politikos tikslų, tyrinėjami ir aprašomi pavieniai karo belaisvių lageriai Lietuvoje, Lietuvos ir Vokietijos pasienyje ir Memelio srityje.

Badmiriavimas, medicininės priežiūros nebuvimas, planingai vykdomas nualinimas, sušaudymas smarkiai sumažino sovietinių belaisvių skaičių, ir tai pagrįstai pristatoma kaip politinių ketinimų rezultatas, kaip karo nusikaltimas. Iš tyrinėtų lagerių pavienių minimalių aukų skaičių gauti duomenys byloja apie 168 000 - 172 000 aukų.

Dieckmannas išreiškia taip pat tyrinėjimo dezideratą (*pageidavimą -vert. past.*). Tad klausimo apie Lietuvos gyventojų elgesį sovietinių karo belaisvių atžvilgiu dar negalima aiškiai atsakyti. Lietuvos gyventojų elgesyje galima išskirti tris pagrindinius pavyzdžius: Lietuvos apsaugos daliniai kooperavo sutinkamai su okupacinės valdžios tikslais prieš sovietinius karo belaisvius, viena vertus, civiliai gyventojai padėdavo karo belaisviams, antra vertus, pabėgimo atvejais įskusdavo; galiausiai partizaninis judėjimas rodo buvus ir kitokią civilių gyventojų elgesio kategoriją. Be abejonės, žvelgiant į lietuvių elgseną, reikia atsižvelgti ir į elgsenos skirtumus vokiečių okupacijos pradžioje ir okupacijos pabaigoje: betarpiškas sovietinių laikų prisiminimas prieš įžygiuojant vokiečiams, žinoma, paveikė elgesį priešingu būdu, nei vokiečių okupacijos potyris prieš įžygiuojant Raudonajai Armijai 1944. Pritarimą Vermachto ketinimams pakeitė represijų baimė, po kurios galop sekė ir pragmatiniai interesai būsimumų valdovų atžvilgiu. Atsižvelgti reikia ir į skirtingas elgesio principus mieste ir kaime. Lyginimas su kitomis nukentėjusiųjų grupėmis (žydais ir lietuviais civiliais partizaniniame kare), apie kurį ir kalba Dieckmannas, būtų vaisinga užuomazga tolesniam tyrinėjimui.

Dieckmanno studija nepalieka jokios abejonės, kad atsakomybė už sovietinių karo belaisvių žudymus, net jei ir yra nuorodų į lietuvių kolaboravimą, tenka vokiečių pusei. Tyrinėjimas pateikia, kiek tai leidžia šaltiniai, kruopščiai parengtą ir detalią vieno didžiausių Antrojo Pasaulinio karo nusikaltimų, vokiečių paimtų sovietinių karo belaisvių žudymų, apžvalgą.

Berlynas, 2001 metų kovo 7 d.